

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра філософії та культурології

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ

Освітньо-наукова програма: «Географія»
Спеціальність: 106 Географія
Галузь знань: 10 Природничі науки
Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) – доктор філософії
Факультет: Географічний
Мова навчання: українська (з використанням англійської)

Розробники: Михайло Марчук – професор кафедри філософії,
доктор філософських наук, професор,
Ольга Рупташ – завідувачка кафедри філософії,
доктор філософських наук, доцент

Викладач: Ольга Рупташ

Профайл викладача

[http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[3614\]\[caf_per s_id\]=961&commands\[3614\]=item](http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[3614][caf_per s_id]=961&commands[3614]=item)

Контактний тел. 0505791163
0372-584878

E-mail: o.ruptash@chnu.edu.ua

Консультації онлайн: вівторок з 14.00 до 15.00
очні: за попередньою домовленістю

Сторінка на сайті ЧНУ «Електронне навчання» <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2104>

1. Анотація навчальної дисципліни

Дисципліна «Філософія та методологія науки» викладається аспірантам I року підготовки за ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (PhD). Головне її призначення – сформувати уявлення про методологічні засади досліджень, допомогти майбутнім аспірантам визначити адекватні певній галузі наукового знання філософські, загальнонаукові та дисциплінарні методи і підходи, які здатні спрямувати наукові пошуки у світоглядно й методологічно виправдане русло, забезпечити осмислену постановку мети і завдань, а також отримати результати, що відзначатимуться науковою новизною, теоретичною, практичною та соціокультурною значущістю, претендуючи на реальний внесок у сучасну науку. Курс дозволяє сформувати розуміння сучасної проблематики філософії та методології науки в її порівнянні з попередніми стадіями розвитку, переваг нових парадигм, їх світоглядного та методологічного потенціалу для реалізації в соціокультурному та цивілізаційному контексті сучасності.

2. Мета дисципліни

Викладання дисципліни «Філософія та методологія науки» має на меті сформувати в аспірантів адекватне сучасному рівню розвитку культури розуміння сутності науки, загальних закономірностей і шляхів її розвитку, значення методології та свідомого її використання в науковому дослідженні, знання новітніх методологічних настанов, які вимагають співвідносити знання не лише з інструментами його ефективного використання, а й з соціально-культурними ідеалами, нормами й цінностями. Розуміння сутності й значення науки важливе в ситуації загострення цілої низки глобальних проблем, які значною мірою зумовлені спрямованістю наукової творчості на практичний ефект і прискорення науково-технічного поступу. Сучасна наука і наукова методологія налаштовують ученого враховувати у своїй діяльності значення морально-етичних, естетичних, гуманістичних цінностей, які за наявності багатьох альтернатив дозволятимуть здійснювати правильний, осмислений вибір, починаючи від обрання теми й закінчуючи обґрунтуванням теоретичної та практичної значущості отриманих результатів. Знання сучасної філософії та методології науки важливе для молодого вченого також у зв'язку з між- і трансдисциплінарними дослідженнями, які спонукають до розширення предметного поля конкретної наукової дисципліни, спрямовуючи наукову творчість на досягнення суспільно значущих цілей. Філософія та методологія науки покликана формувати у молодого дослідника цілісну систему знань, умінь і навичок, особливих компетентностей, що дозволятимуть не лише професійно розв'язувати актуальні проблеми конкретної, вузько спрямованої наукової дисципліни, а й бути носієм культури наукового мислення, відповідального за наслідки своєї творчої діяльності.

Завдання курсу

Вивчення дисципліни має сформувати інтерес до філософської рефлексії науки, її історичних трансформацій, виробити критичне ставлення до змісту провідних епістемологічних і методологічних концепцій, стимулювати потребу в осмисленні методологічного підґрунтя наукового пошуку, переконати у важливості новітніх зрушень у методології та свідомого керівництва ними у власних наукових дослідженнях, які в результаті цього здійснюватимуться відповідно до сучасних епістемологічних і соціально-культурних норм і відзначатимуться новизною, теоретичною та практичною значущістю.

3. Пререквізити

Успішне опанування дисципліни “Філософія та методологія науки” передбачає, що аспіранти володіють знаннями, отриманими у процесі вивчення загального курсу філософії відповідно до бакалаврських програм, а також (бажано) спецкурсів “Організація наукових досліджень” або “Методологія наукових досліджень”, або “Вступ до філософії науки” у структурі магістерських програм.

4. Результати навчання

Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії в галузі знань 10 Природничі науки спеціальності 106 Географія (ОНП «Географія»), вивчення навчальної дисципліни дозволяє сформувати такі **загальні компетентності (ЗК)**:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, пошуку та критичного аналізу інформації, презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою.

ЗК 03. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, формувати системний науковий світогляд, професійну етику та загальний культурний кругозір.

Вивчення НД «Філософія та методологія науки» сприяє досягненню здобувачами освіти таких **результатів навчання**:

РН 03. Формулювати та перевіряти гіпотези, використовувати для обґрунтування висновків належні докази, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників.

РН 08. Інтерпретувати філософську методологію пізнання, ключові засади професійної та наукової етики, систему морально-культурних цінностей, дотримуватись у професійній діяльності принципів соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

У результаті вивчення дисципліни здобувач/ка повинні:

знати:

– особливості науки, закономірності її розвитку, сучасні вимоги до наукового пізнання та його методологічного забезпечення;

- відмінності між класичними й сучасними методологічними настановами, переваги наукової методології;
- підстави класифікації методів, відмінності між філософською, загальнонауковою та конкретнонауковою методологією;
- специфіку емпіричних і теоретичних методів науково-дослідної роботи;
- роль і значення науки в культурі, зв'язок з іншими формами знання, вплив на проблеми інформаційного суспільства;
- ціннісні виміри наукового знання, взаємозв'язки між епістемними, етичними й естетичними його характеристиками;
- вимоги етосу наукового співтовариства як умови можливості гармонійної взаємодії вчених у єдиному науковому просторі;
- можливості комунікативної філософії в осмисленні концептуальних інновацій в сучасній філософії та методології науки;

вміти:

- застосовувати отримані знання в процесі виконання наукового дослідження задля досягнення запланованого результату;
- розрізняти емпіричний і теоретичний, прикладний і фундаментальний рівні в контексті власного наукового дослідження;
- добирати найефективніші в обраній сфері дослідження філософські, загальнонаукові та конкретнонаукові методи;
- визначати місце конкретної науки і дослідницької тематики в загальному контексті новітнього науково-технічного поступу;
- застосовувати критерії наукової раціональності, зважаючи на її місце в системі вселюдських норм, ідеалів і цінностей;
- враховувати норми, ідеали і цінності, здатні спрямовувати будь-яке наукове дослідження в загальне гуманістичне русло;
- оцінювати актуальність і соціокультурну значимість передбачуваного внеску в науку зі світоглядно-філософського погляду;
- реалізувати можливості міждисциплінарної взаємодії та комунікації з дослідниками суміжних галузей наукового знання.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин			Вид підсумкового контролю
			Кредитів	Годин	Лекцій	Семінари	Самостійна робота та індивідуальні завдання	
Денна	1	1	4	120	16	14	90	Екзамен

5.2. Структура змісту навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сучасна філософія, логіка та методологія науки.

Тема 1. Місце науки і філософії в культурі та сучасній цивілізації. (2 год.)

Тема 2. Класифікація методів і форм наукового пізнання. (2 год.)

Тема 3. Методологія природничих, соціально-поведінкових і гуманітарних наук. (2 год.).

Тема 4. Комунікативний дискурс в науці ХХІ ст. (2 год.)

Змістовий модуль 2. Історичні засади філософського осмислення науки

Тема 5. Теорія критичного раціоналізму Карла Поппера. (2 год.)

Тема 6. Концепція особистісного знання Майкла Полані й еволюційна епістемологія Стівена Тулміна. (2 год.)

Тема 7. Поняття парадигми і наукової революції Т. Куна. (2 год.)

Тема 8. Модель зростання наукового знання І. Лакатоса та плюралістична методологія П. Феєрабенда. (2 год.)

Семінарські заняття проводяться у формі доповідей з презентацією підготовлених індивідуальних навчально-дослідних завдань, покликаних продемонструвати знання матеріалу навчальної дисципліни та вміння застосовувати їх у забезпеченні філософсько-методологічного підґрунтя власного дисертаційного дослідження. Аспіранти заохочуються до постановки питань, участі в діалозі, дискусії.

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Теми	Години
1	Предметна сфера філософії та методології науки	2
2	Природа, структура і динаміка наукового знання	2
3	Ідеали і норми в структурі наукового пізнання	2
4	Наукові традиції, революції, типи раціональності	2
5	Методи емпіричного дослідження	4
6	Якісні та кількісні методи наукового пізнання	4
7	Методи теоретичного дослідження	4
8	Між- і трансдисциплінарні дослідження	4
9	Історія філософської рефлексії наукового знання	4
10	“Перший позитивізм” і генеза філософії науки	4
11	Філософія науки періоду “другого позитивізму”	4
12	Неопозитивізм і логічний аналіз наукової мови	4
13	Постпозитивістські парадигми філософії науки	4
14	Проблеми етики наукових досліджень	4
	<i>Разом годин на підготовку</i>	<i>50</i>

Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) як вид позааудиторної роботи аспіранта (40 год.) передбачає підготовку матеріалу на тему філософських і методологічних аспектів дослідження (з подальшою доповіддю та презентацією, відповідями на запитання, діалогом, дискусією в межах обраної теми).

Мета ІНДЗ – практичне використання отриманих знань, а також отримання досвіду осмислення філософсько-методологічної сторони своєї роботи й апробації його результатів, реагування на критику, зауваження та побажання.

Конкретна тема **завдання** формується в робочому порядку під час індивідуальних бесід і консультацій, оскільки вона має бути пов'язана з темою дисертаційного дослідження і стосуватися її філософсько-методологічного обґрунтування.

Доповідь з презентацією та обговоренням передбачає оцінку в сумі до 20 балів (має 15 балів за доповідь, 3 – за презентацію, 2 – за участь в обговоренні).

6. Освітні технології, методи навчання і викладання навчальної дисципліни

Для викладання навчальної дисципліни можуть використовуватися такі **освітні технології**:

(онлайн)презентації, створені викладачем або іншими експертами у філософії та методології науки. Вони включають пояснення термінів, концепцій, приклади для кращого розуміння та засвоєння матеріалу;

платформа для веб-конференцій **Google Meet** дозволяє аспірантам і викладачу спілкуватися дистанційно в режимі реального часу. Викладач може проводити лекції, семінари, задавати питання, обговорювати кейси та спілкуватися зі здобувачами, здобувачі можуть презентувати результати виконання ІНДЗ;

соціальні мережі (Telegram, Viber, Facebook) може стимулювати активну комунікацію між здобувачами та викладачем. Це дозволяє здобувачам ділитися думками, задавати запитання та обговорювати теми, пов'язані з темами курсу;

онлайн-платформа для навчання **Moodle** надає здобувачам доступ до навчально-методичних матеріалів курсу (лекції, презентації, відео, наукові публікації, завдання, інструменти для оцінювання (тести) та форуми для обговорень;

графічні інструменти та **візуалізація** (діаграми, схеми та ілюстрації) допомагають унаочнити й зробити більш доступними для розуміння та запам'ятовування філософсько-методологічні поняття, концепції, методи НДР тощо.

Ці технології можуть використовуватися окремо або в поєднанні.

Використовуються такі **методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:**

вербальні (лекція, бесіда, диспут, пояснення, розповідь);

пояснювально-ілюстративні;

проблемно-пошукові методи;

практичні (практичні завдання);

кейс-метод;

робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;

самостійна робота над індивідуальним завданням і/або за програмою навчальної дисципліни;

а також **методи активізації та мотивації навчально-пізнавальної діяльності.**

7. Система контролю та оцінювання

Поточний контроль засвоєння знань і самостійної роботи здійснюється під час модульного контролю (двічі за семестр) за допомогою тестів на сторінці НД на сайті «Електронне навчання – Moodle».

Індивідуальна робота оцінюється під час доповіді з презентацією та обговорення підготовлених завдань на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль – іспит, який передбачає усні відповіді на теоретичні запитання та/або у формі тестів (до 40 балів) з додаванням балів за перелічені види роботи.

Розподіл балів, які отримують аспіранти

Бали за контрольні роботи та індивідуальні (практичні) завдання			Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1. Сучасна філософія, логіка та методологія науки	Змістовий модуль 2. Історичні засади філософського осмислення науки	ІНДЗ		
T 1-4	T 5-8		40	100
20	20			

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

Загальна оцінка знань і вмінь аспірантки/аспіранта виставляється за суму балів за змістові модулі та підсумковий контроль і не може перевищувати 100 балів.

Критерії оцінювання результатів навчання

з навчальної дисципліни на екзамені (підсумковому контролі)

Усна відповідь аспірантки/аспіранта на екзамені оцінюється за такою шкалою:

31-40 балів – високий (творчий) рівень навчальних досягнень аспірантки/аспіранта характеризується засвоєнням не лише основних категорій і понять філософії науки, а й розумінням їхніх зв'язків з сучасними науковими теоріями та практикою наукової діяльності; аспірантка/аспірант володіє всебічними, узагальненими, системними й глибокими знаннями з предмету, здатна/ий використовувати їх у нестандартних ситуаціях, виявляє науковий підхід і творчі здібності; аспірантка/аспірант вміє визначати та виокремлювати смислові й

методологічні відмінності філософії від інших форм мислення, порівнювати філософські та методологічні підходи до аналізу проблем наукового пізнання, виявляти їхні переваги й недоліки; демонструє обізнаність у головних філософсько-методологічних проблемах сучасних наук, зокрема у своїй галузі; відповідає упевнено, не прив'язана/ий до записів; відповіді на питання вичерпні, вирізняються повнотою і точністю використаних термінів, матеріал викладається послідовно й логічно; аспірантка/аспірант вичерпно відповідає на додаткові запитання викладача/ки. (Викладач/ка має право поставити до трьох питань за змістом навчальної програми дисципліни, а не лише за темою питань, сформульованих у білеті).

20-30 балів – достатній (конструктивно-варіативний) рівень навчальних досягнень характеризується знанням суттєвих ознак понять і категорій, аспірантка/аспірант вільно оперує ними, тобто відтворює стандартний перелік відомостей про філософсько-методологічні проблеми сучасної науки, відомі підходи й школи, однак їхнє розуміння не пов'язане з реальними подіями в історії й сучасності науки, практикою наукової діяльності; знання не узагальнені, аспірантка/аспірант не вміє переносити їх і використовувати в інших ситуаціях, при цьому виявляє досить повні знання матеріалу, не припускається у відповідях суттєвих неточностей, засвоїла/в основну літературу, рекомендовану навчальною програмою, іноді послуговується попередніми записами, дає повні відповіді на додаткові запитання викладача/ки.

10-19 балів – середній (репродуктивний) рівень навчальних досягнень: аспірантка/аспірант знає основні ознаки поняття чи категорії, здатна/ий відтворити основні відомості про філософські й методологічні проблеми сучасної науки, персоналії, філософсько-методологічні підходи до розв'язання проблем наукового пізнання, виявляє знання та вміння, достатні для подальшого навчання й наукової роботи; увага аспірантки/аспіранта прикута до записів, зроблених під час підготовки до усної відповіді; аспірантка/аспірант припускається помилок, відповіді не повністю розкривають зміст висвітлюваних проблем та шляхи їхнього розв'язання; відповідає на додаткові поставлені запитання з помилками, однак спроможна/ий за допомогою екзаменатора/ки виправити їх.

1-9 балів – низький (рецептивно-продуктивний) рівень навчальних досягнень характеризується дифузно-розсіяним уявленням про категорії та поняття, на основі яких аспірантка/аспірант відрізняє їх від інших; аспірантка/аспірант відповідає, читаючи зроблені під час підготовки до усної відповіді записи, без допомоги яких у матеріалі орієнтується слабо, допускає принципові помилки; відповідає на додаткові поставлені запитання тільки за допомогою підказок екзаменатора/ки, відповіді не розкривають сутність проблем, сформульованих у питаннях.

0 балів – аспірантка/аспірант не розкриває сутність проблем, сформульованих у білеті, або торкається питань поверхово чи фрагментарно, не розкриваючи їх змістовно. На додаткові запитання викладача/ки відповісти не може.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре

70-79	C	задовільно
60-69	D	
50-59	E	
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Рекомендована література

8.1. Основна

- Грабченко А. І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Х.: НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
- Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня західна філософія науки. Підручник. Київ: Парапан, 2008. 215 с.
- Добронравова І. С., Сидоренко Л. І. Філософія та методологія науки. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2008. 223 с.
- Дротянко Л. Г. Філософія наукового пізнання : підруч. К. : Вид-во Національного авіаційного університету "НАУ-друку", 2010. 224 с.
- Самардак Микола. Філософія науки. Напрями, теми, концепції. К. : ПАРАПАН, 2011. 204 с.
- Семенюк Едуард, Мельник Володимир. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
- Agazzi, Evandro. (2018). Philosophy of Science and Ethics. Axiomathes.
- Agazzi, Evandro. (2021). The Multiple Aspects of the Philosophy of Science. Axiomathes.
- Rosenberg, Alex. Philosophy of science: A contemporary introduction. New York and London: Routledge. 2005. 224 p.

8.2. Додаткова

- Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. К. : Четверта хвиля, 2001. 424 с.
- Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації // Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К. : Либідь, 1996. С. 84 – 90.
- Доманська Єва. Історія та сучасна гуманітаристика : дослідження з теорії знання про минуле / Пер. з польс. та англ. К. : Ніка – Центр, 2012. 264 с.
- Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання. К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, менеджм., бізн. і інформ. систем. 2000. 257 с.
- Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. Підручник. К. : Лібра, 1999. 488 с.
- Зербіно Д. Д. Наукова школа: лідер і учні (Нова концепція). Львів: Євро світ, 2001. 208 с.
- Івакін О. А. Основи епістемології: Теорія і методологія наукового пізнання: Навчальний посібник. Одеса: Юридична книга, 2000. 112 с.
- Кун, Томас. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.
- Кримський С.Б. Трансформація методологічної свідомості науки // Наука та наукознавство. - 1996. С.32-38
- Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання. Монографія. Чернівці: Рута, 2001. 319 с.
- Марчук М. Г., Починок Б. В. Провідні філософські напрями: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2008. 103 с.
- Мінаков М. А. Історія поняття досвіду. Монографія. К. : Вид. ПАРАПАН, 2007. 380 с.
- Лютый Т. В. Розуміність нерозумного. Монографія. К. : ПАРАПАН, 2007. 420 с.
- Патнем, Гілларі. Розум, істина й історія: пер. З англ. К.: Вид. дім “Альтернативи”, 2003. 170 с.
- Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Словенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посіб. К.: Лібра, 2004. С. 310–329.

- Починок Б. В., Починок І. Б. Вступ до філософії гуманітарних наук: навч. посібник. Чернівці, 2013. 364 с.
- Починок Б. В., Починок І. Б. Позитивізм і постпозитивізм: навчальний посібник. Чернівці, 2015. 300 с.
- Починок І. Б. Філософія гуманітарних наук. Навч. посібник. Ч. 1. Чернівці, 2007. 71 с.
- Рубанець О. М. Філософські проблеми наукового пізнання [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. М. Рубанець. Суми: Університетська книга, 2013. 228 с.
- Рупташ О. В. Поняття смислу в гуманітарнонауковій парадигмі знання : монографія. Чернівці : ЧНУ, 2015. 334 с. URL : www.academia.edu
- Рупташ О., Радзіняк Т. Комунікативна раціональність трансдисциплінарних досліджень. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Філософія. Вип. 813.* Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. С. 26-32. URL : <http://www.philosophy.chnu.edu.ua/res/philosophy/813.pdf#page=25>
- Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996.
- Філософія: навчальний посібник для аспірантів і здобувачів / М-во освіти і науки України, НТУ ; за ред. А. В. Арістової, С. В. Синякова. Київ : НТУ, 2013. 248 с.
- Циппеліус Р. Юридична методологія / Переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів Р. Корнута. К.: Реферат, 2004.
- Шашкова Л. О., Злочевська М. В. Діалогічний вимір гуманітарного знання. Монографія. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. 176 с.
- Ягодзінський С. М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі [Текст] : монографія / Нац. авіац. ун-т. Київ : АграрМедіа Груп, 2015. 274 с
- Comte, Auguste. Cours de philosophie positive. Tome premier, Minaires generaux et la philisophie mathemethique.
- Earp, Brian D. Science cannot determine human values. *Think: A Journal of the Royal Institute of Philosophy*, 15(43):17-23. (March 2016). Cambridge University Press. DOI:10.1017/S1477175616000026. URL : https://www.researchgate.net/publication/271207428_Science_Cannot_Determine_Human_Values
- Enhancing Communication & Collaboration in Interdisciplinary Research / [edited by] Michael O'Rourke, Stephen Crowley, Sanford D. Eigenbrode & J. D. Wulffhorst, 2014., 430 с.
- European Textbook on Ethics in Research. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 203 p.
- Filyanina, N, O. Ruptash, V. Chitishvili, O. Rudenko, V. Sinelnikova (2021). Problems of Humanitarian Discourse in Modern Philosophies. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Volume 11, Issue 2, Special Issue XXII*, 2021, 143-148. (Web of Science). <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>
- Foucault M. Society must be defended: lectures at the College de France 1975-1976. New York: Picador, 2003. 310 p.
- Foucault, Michel "On the Archaeology of the Sciences: Response to the Epistemology Circle," in Michel Foucault: Aesthetics, Method, and Epistemology. New York: The New Press, 1994. 327.
- Habermas, J. The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory. Eds. Ciaran Cronin and Pablo De Greiff Cambridge, Massachusetts, MITPress, 1998, xxxvii, 300 p. (Translation of Die Einbeziehung des Anderen. Studien zur politischen Theorie, Suhrkamp, 1996)
- Habermas, J. The Theory of Communicative Action, Volume 1. Reason and the Rationalisation of Society, Beacon Press, Boston, 1984, Volume 2. Lifeworld and System. A Critique of Functionalist Reason, Beacon Press, Boston, 1987.
- Handbook of transdisciplinary research / [edited by] Gertrude Hirsch Hadorn, Holger Hoffmann-Riem, Susette Biber-Klemm, Walter Grossenbacher-Mansuy, Dominique Joye, Christian Pohl, Urs Wiesmann, Elisabeth Zemp, 2008, Springer Science + Business Media B.V., 448 p. URL : <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-019-00661-4>

- James, William. Pragmatism. A New Name for Some Old Ways of Thinking (1907). URL : <http://www.gutenberg.org/cache/epub/5116/pg5116.html>
- Mittelstrass J. The Order of Knowledge: From Disciplinarity to Transdisciplinarity and Back. European Review, Vol. 26, No. S2, S68–S75. URL : https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/8ED86874D100DA377C7151A8BCEB73E0/S1062798718000273a.pdf/order_of_knowledge_from_disciplinarity_to_transdisciplinarity_and_back.pdf
- Polanyi, Michael. Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy, 1962, London, Routledge & Kegan Paul Ltd, 502 p.
- Popper, Karl. Science: Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge. New York London. 1962. 412 p.
- Riegler, A. (2001) Towards a Radical Constructivist Understanding of Science. Foundations of Science 6 (1–3): 1–30.
- Transdisciplinary Research and Practice for Sustainability Outcomes / edited by Dena Fam, Jane Palmer, Chris Riedy, Cynthia Mitchell, Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2017.

Інформаційні ресурси

- <http://www.nbu.gov.ua/> Бібліотека ім. В. Вернадського.
- <http://library.chnu.edu.ua/?page=/ua/02infres/01elcat> Електронний каталог Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- <http://www.library.cv.ua/onlajn-poslugy> Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка (Онлайн послуги)
- <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. М. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.htm> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету КНУ ім. Т. Шевченка
- <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України
- <https://about.jstor.org/oa-and-free/> Open and free content on JSTOR and Artstor
- <https://philpapers.org/> PhilPapers
- <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2104> Філософія та методологія науки – сторінка на сайті ЧНУ «Електронне навчання»